

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Затверджую
Додатковою комісією
проф. СКИДАН
2023 р.

ПРОГРАМА
додаткового екзамену для вступу в аспірантуру
за ОС «Доктор філософії»
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»

Житомир – 2023 р.

Програму підготували:

Ткачук Василь Іванович – доктор економічних наук, професор кафедри економіки, підприємництва та туризму;

Булуй Олексій Григорович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму.

Затверджено на засіданні приймальної комісії
Протокол № 3 від 03.05.2023 року

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
1. Перелік дисциплін і тем для складання додаткового вступного іспиту..	6
1.1. Перелік тем з дисциплін «Економічна теорія, макро-, мікроекономіка»	6
1.2. Перелік тем з дисципліни «Економіка підприємства».....	9
2. Критерії та система оцінювання.....	11
Список рекомендованої літератури.....	12

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовка здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня передбачає розвиток особистісного дослідницького потенціалу, творчого системного мислення, сукупності загальних та професійних компетентностей з актуальних питань економічного розвитку країни та її систем на усіх рівнях господарювання; оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження та захисту дисертації в галузі соціальних та поведінкових наук, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Програму додаткового вступного іспиту зі спеціальності 051 «Економіка» для здобуття освітньо-наукового ступеня доктор філософії складено відповідно до Постанови КМУ від 23.03.2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» та відповідно до місця та значення дисциплін, передбачених освітньою програмою підготовки аспірантів даної спеціальності. Програма передбачає здійснення перевірки набутих здобувачами теоретичних знань та практичних навичок.

Вступник повинен вміти на високому професійному рівні вирішувати економічні проблеми розвитку суб'єктів господарювання, які виникають перед ними в умовах ризику та невизначеності на різних рівнях – від глобального (міжнародні ринки товарів, капіталу, послуг) та національного (в межах галузевих та міжгалузевих комплексів та підкомплексів сфери аграрного виробництва) до мікрорівня, власне самого підприємства як відкритої економічної системи.

Мета підготовки доктора філософії з економіки акцентується на проведенні соціально-економічних досліджень на рівні регіону, окремих суб'єктів господарювання в розрізі галузей і сфер національної економіки України, що досягається на основі аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств і організацій у виробничій та комерційній сферах, банківських установ, прогнозуванні економічної діяльності підприємств та фірм, розробці заходів з підвищення ефективності виробництва, ведення обліку, удосконалення методів управління, участь в системному управлінні підрозділами та зовнішньоекономічній діяльності, обґрунтуванні стратегії і тактики розвитку підприємства, дослідженні економічної інформації тощо.

Реалізація мети передбачає набуття в процесі навчання відповідних компетентностей, які забезпечують широкий світогляд, поєднання нового економічного мислення, глибоких знань фундаментальних економічних законів, обґрунтування шляхів розвитку підприємств в умовах ринкової економіки зі знаннями соціально-психологічних основ спілкування людей.

Абітурієнти, які вступають до Поліського національного університету на навчання для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії на основі освітнього ступеня магістра, або спеціаліста, здобутого за іншою спеціальністю, попередньо складають додатковий іспит. За умови успішного

проходження додаткового вступного випробування абітурієнти допускаються до вступного іспиту зі спеціальності 051 «Економіка» для здобуття освітньо-наукового ступеня доктор філософії.

Додаткове вступне випробування проводиться з метою перевірки якості загально-професійної й спеціальної підготовки потенційних аспірантів і дозволяє виявити й оцінити готовність вступника до вирішення професійних завдань та науково-практичної діяльності.

Програма і форма додаткового вступного випробування є єдиною для всіх осіб, які не мають фахової освіти зі спеціальності 051 «Економіка».

1. ПЕРЕЛІК ДИСЦИПЛІН І ТЕМ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Додаткові вступні випробування включають основні розділи і питання з наступних дисциплін: Економічна теорія, макро-, мікроекономіка; Економіка підприємства.

1.1. ПЕРЕЛІК ТЕМ З ДИСЦИПЛІН «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МІКРО-, МАКРОЕКОНОМІКА»

Тема 1. Економічна теорія як наука

Економіка як система знань. Основні етапи розвитку економічної теорії. Сучасні економічні теорії. Еволюція предмета вивчення в економічній теорії.

Економічні категорії та закони. Методи економічної теорії: загальнонаукові та спеціальні. Позитивна та нормативна економічна теорія. Поєднання кількісного та якісного аналізу в економічній науці.

Пізнавальна та практична функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі прийняття економічних рішень. Економічна теорія та економічна політика.

Тема 2. Рушійні сили економічного розвитку

Економічні потреби суспільства та їх структура. Закон зростання потреб. Економічні інтереси: поняття, види та їх взаємодія.

Виробництво, його фактори та результати. Класифікація факторів виробництва в чотирифакторній моделі «земля-праця-капітал-підприємницька здібність».

Виробничий потенціал суспільства і обмеженість ресурсів. Виробничі можливості.

Тема 3. Економічні системи суспільства

Сутність і основні структурні елементи економічної системи. Типи економічних систем та критерії їх класифікації. Трансформаційний підхід до класифікації типів економічних систем: чистий капіталізм (ринкова економіка), командно-адміністративна система, сучасні змішані системи. Цивілізаційний підхід до класифікації економічних систем: доіндустріальна (аграрна), індустріальна, постіндустріальна, інформаційна епоха. Транзитивна економіка. Теорії модернізації.

Тема 4. Відносини власності в економічній системі

Сутність відносин власності. Економічний зміст і право власності. Суб'єкти та об'єкти власності. Типи, види і форми власності. Еволюція форм власності в змішаній економіці.

Державна форма власності. Приватизація об'єктів власності в Україні: поняття, принципи, методи. Управління державною власністю.

Приватна власність. Результати інтелектуальної діяльності як специфічні об'єкти власності.

Тема 5. Розвиток національних економік

Національна економічна система. Національна модель економіки. Конкурентоспроможність національних економік. Екзогенні та ендогенні чинники розвитку національних економік. Сучасна стратегія економічного розвитку України

Тема 6. Ринок і механізм його функціонування

Сутність ринкових відносин. Об'єктивні умови його виникнення та характерні риси. Класифікація та види ринків. Функції ринку. Недоліки ринкового механізму та потреба державного регулювання? Поняття ринкової інфраструктури та її основні елементи.

Механізм ринкового саморегулювання: попит і пропозиція, ринкова ціна, конкуренція. Поняття еластичності в ринковому механізмі саморегулювання. Рівноважна ціна, ціна попиту, ціна пропозиції.

Конкуренція та її роль у функціонуванні ринку. Види конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Нецінова і цінова конкуренція. Захист конкуренції від монополії. Антимонопольне законодавство.

Тема 7. Мікроекономічні теорії поведінки споживача, фірм та ресурсних ринків

Принципи раціональної поведінки споживача. Моделі поведінки споживача кількісна та порядкова. Поняття корисності та цінності. Реакція споживача на зміну його доходу. Поняття нормального товару. Ефект заміщення та ефект доходу. Максимізація корисності споживача і визначення його рівноважного стану.

Теорія виробництва. Виробнича функція у коротко- та довгостроковому періоді. Віддача від масштабу. Витрати виробництва та оптимальний випуск фірми. Максимізації прибутку (мінімізація витрат) фірми на ринках досконалої та недосконалої конкуренції.

Ринки ресурсів. Попит фірми на змінний ресурс у різних ринкових структурах. Попит та пропозиція праці. Попит та пропозиція капіталу в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Тема 8. Макроекономічна теорія

Макроекономічні показники в системі національних рахунків (СНР): економічний зміст та обчислення. Номінальні та реальні показники у СНР.

Доходи, витрати та заощадження домогосподарств. Заощадження та споживання домогосподарств. Інвестиції їх види та причини волатильності. Теорія мультиплікатора-акселератора.

Основні засади теорії економічного зростання. Сутність економічного зростання, його показники, форми і джерела. Основні положення

кейнсіанської, неокласичної теорії економічного зростання та теорій ендогенного зростання. Модель Р.Солоу.

Тема 9. Макроекономічна нестабільність

Циклічність економічного розвитку. Економічні коливання. Державне антициклічне регулювання. Інфляційне таргетування.

Інфляція: сутність, види, вимірювання, соціально-економічні наслідки. Антиінфляційна політика.

Зайнятість і безробіття: показники рівня використання робочої сили. Види безробіття. Механізми регулювання ринку праці. Втрати від безробіття. Закон Оукена. Політика зайнятості.

Тема 10. Макроекономічна політика держави

Уряд та ЦБ, як суб'єкти реалізації економічної політики. Об'єкти, цілі, види, інструменти макроекономічної політики.

Грошово-кредитна (монетарна) політика. Режими монетарної політики. Монетарна політика у регулюванні грошового ринку.

Бюджетно-податкова (фіскальна) політика. Податкова політика держави. Бюджетна політика як інструмент стабілізації економіки. Боргова політика держави та управління державним боргом.

Валютний курс: номінальний, реальний, фіксований, плаваючий, Політика девальвації та ревальвації валюти.

Вплив зовнішньої торгівлі на економіку. Методи регулювання зовнішньої торгівлі.

1.2. ПЕРЕЛІК ТЕМ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Тама 1. Підприємство як суб'єкт господарювання

Поняття підприємства як самостійного суб'єкта господарювання. Загальна характеристика видів підприємств. Види об'єднань та їх характеристика. Економічні засади функціонування підприємств різних організаційно-правових форм власності.

Тама 2. Витрати виробництва і собівартість продукції (робіт, послуг)

Економічна суть собівартості продукції її види та їх характеристика. Склад витрат за всіма видами діяльності підприємств. Групування операційних витрат за економічними елементами та статтями. Поняття валових витрат. Класифікація витрат. Постійні і змінні витрати, їх особливості та застосування. Основні шляхи зниження собівартості продукції сільського господарства.

Тама 3. Кінцеві результати діяльності аграрних підприємств

Поняття валової продукції аграрних підприємств, методика її визначення. Товарна продукція і канали її збуту в умовах ринку. Кінцева продукція сільськогосподарських і агропромислових підприємств та об'єднань: суть і методика визначення. Чиста продукція аграрних підприємств. Прибуток і методика його визначення.

Тама 4. Земельні ресурси та ефективність їх використання

Земля як основний засіб сільськогосподарського виробництва та її особливості. Характеристика земельних ресурсів України та їх розподіл між землекористувачами. Земельна реформа в Україні. Основні положення Земельного кодексу. Плата за землю. Оренда землі. Поняття, умови і особливості становлення ринку землі. Шляхи підвищення економічної ефективності використання землі.

Тама 5. Персонал аграрних підприємств, продуктивність праці та її оплата

Поняття персоналу аграрних підприємств та його класифікація. Показники використання персоналу. Поняття та система показників продуктивності праці. Шляхи підвищення продуктивності праці в аграрних

підприємствах. Сутність, функції і принципи організації заробітної плати на підприємстві. Форми і системи заробітної плати. Регулювання заробітної плати.

Тема 6. Основні фонди (основний капітал) і оборотні фонди аграрних підприємств

Економічна суть виробничих фондів та оборотного капіталу в сільському господарстві. Класифікація і структура основних фондів та оборотних засобів. Грошова оцінка і амортизація основних засобів. Стан і рух основних фондів підприємства, їх використання для характеристики відтворювального процесу. Економічна ефективність використання основних виробничих фондів і шляхи її підвищення. Мінімізація потреби у виробничих запасах і фактори поліпшення використання оборотного капіталу.

Тема 7. Ефективність діяльності підприємства

Поняття валової продукції аграрних підприємств, методика її визначення. Товарна продукція і канали її збуту в умовах ринку. Кінцева продукція: суть і методика визначення. Чиста продукція аграрних підприємств. Прибуток і методика його визначення. Поняття економічної ефективності сільськогосподарського виробництва. Рентабельність виробництва та методика визначення її показників. Графічний спосіб визначення беззбитковості виробництва. Показник норми беззбитковості. Методи оцінки ринкової позиції підприємства.

Тема 8. Якість і конкурентоспроможність продукції

Поняття якості та її значення для підвищення конкурентоспроможності продукції. Методи оцінювання якості продукції та вплив її рівня на результати виробництва. Витрати на поліпшення якості продукції та напрями забезпечення її конкурентоспроможності за якістю. Стандартизація і сертифікація продукції.

3. КРИТЕРІЇ ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

При оцінюванні знань вступника на додатковому вступному випробуванні до аспірантури зі спеціальності враховуються його письмова відповідь на питання екзаменаційного білету, усне обговорення цієї відповіді з членами комісії та відповіді на додаткові запитання членів комісії.

Екзаменаційні білети передбачають чотири питання з визначених дисциплін. За відповідь предметна комісія зі спеціальності виставляє бали за накопичувальною бальною системою (максимум 100).

Таблиця

Система оцінювання іспиту зі спеціальності 051 «Економіка»

за 100-бальною та 4-бальною шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	Пояснення
90-100	відмінно	Відмінно (відмінне виконання завдань лише з незначною кількістю несуттєвих помилок)
82-89	добре	Дуже добре (виконання завдань вище середнього рівня з кількома помилками)
74-81		Добре (в цілому правильне виконання завдань з певною кількістю суттєвих помилок)
64-73	задовільно	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-63		Достатньо (виконання задовольняє мінімальні критерії)
До 60	незадовільно	Не достатній рівень знань (виконання не задовольняє мінімальні критерії)

Комісія допускає до участі у конкурсному відборі для вступу на навчання в аспірантурі на основі раніше здобутого освітнього рівня магістр (спеціаліст), які при складанні додаткового іспиту зі спеціальності отримали не менше 60 балів. Тривалість додаткового іспиту 2 години.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України: чинне законодавство із змінами і доповненнями станом на 08 грудня 2016 р.: офіційний текст. К.: Алеута, 2016. 176 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: навч. метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Підруч. К.: Кондор. 2016. 378 с.
4. Бондар Н.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. / Н.М. Бондар. К.: вид-во А.С.К., 2004. 400 с.
5. Економіка підприємства: теорія і практикум: Навч. метод. Посібник / За ред. Н.Г. Меценко. Львів: Магнолія. 2016. 688 с.
6. Прикладна економіка: навч. посіб. / Б.О. Язлюк та ін. Тернопіль: Крок, 2016. 288 с.
7. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В.. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 620 с.
8. Економіка підприємства / За ред. В.І. Гринчуцького . К: ЦУЛ, 2019. 304 с.
9. Кузьмин, В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2019. 51 с.

10. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Петренко В.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Вінниця: «Меркьюрі-Поділля», 2018. Т. 1. С. 432.
11. Петренко М.І., Драбовський А.Г., Петренко В.М. Економіка підприємства: навч. посібник. Вінниця: «Меркьюрі-Поділля», 2018. Т. 2. С. 404.
12. Романченко Н.В., Кожемякіна Т.В., Пічик К.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Київ: НаУКМА, 2018. 304 с.
13. Якобчук В. П. Економічна теорія : навч. посіб. / В. П. Якобчук. – 2-ге вид., переробл. – К. : Ліра-К, 2014. – 408 с. <http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/2859> (з внутрішньої мережі Поліського національного університету)
14. Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка. Практикум: Навчальний посібник / Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 404 с.
15. Косік А.Ф., Г.Е. Гронтковська. Мікроекономіка: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 416 с.
16. Задоя А.О. Мікроекономіка: Курс лекцій та вправи: Навч. посіб. К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. 211 с.
17. Базилевич В.Д. Макроекономіка: підруч. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Л.О. Баластрик; за ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання, 2008. 743 с.
18. Макроекономічна політика у макроекономічній стабілізації національної економіки: / за наук. ред. проф. І.Ф. Радіонової. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. –240 с.
19. Макроекономічна статистика. Національний банк України: [сайт] URL: <https://bank.gov.ua/>
20. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [сайт] URL: www.ukrstat.gov.ua